

YABANCI DİL ÖĞRETİMİNDE METİN OKUMA

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ÇAKIR*

0. Giriş

Günümüzde teorik ve analitik dilbilim çalışmaları yabancı dil öğretiminde geçerliliği olan dil öğretimi teorileri ve modellerinin yerini almaya başladı. Bu doğrultudaki kavram oluşturma süreci tamamlandığında bu teorilerden sadece iletişime dayalı dil dersinde değil; dilbilim çalışmalarında da işlevsel iletişim birimleri olarak yararlanılabilir. Böyle olunca da "metin" kavramı konuşulan, yazılan veya herhangi bir yolla kayıt edilen birim olmaktan öte bir anlam kazanacaktır.

Yabancı dil öğretiminde genellikle önceden seçilmiş metinlerden yararlanıldığı, bu metinlerin öğrenilen dilbilgisi kuralları ile paralellik gösterdiği ve bu dilbilgisi konularının ilgili metinde örnek olarak gözlemlenebildiği söylenebilir. Seçilen metinlerle ders yapılması, öğretmen ve öğrenci için sözlük kullanımından telaffuz çalışmalarına kadar uzanan geniş bir yelpazede çalışma olanağı sağlar (BUNGARTEN 1973a: 99).

1. Dil Öğretiminde Belirlenen Genel Hedefler

Geleneksel dil öğretimi kuramlarıyla dil öğretimi konusunda belirli yaptırımlar öngörülüyorsa da bu öngörülerin değişen dünya ko-

---

(*) Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Eğitimi Bölümü

şullarında güncelliklerini sürdürmeleri güç görünüyor. Ülkemizdeki yabancı dil öğretimi çabalarının özel kurumlar dışında başarılı sonuçlar verememesi de bu konuya bağlı olarak, eğitimcilerin günün değişen sosyal ve politik yapılarına ayak uyduramamaları, kültürel değişim ve gelişmeleri yakından izleyememeleri, ders kitaplarının da zamana güncelliğini yitirmesiyle önce öğrencinin sonra da toplumun beklentilerine karşılık verememesi, öğrencilerin bireysel olarak ileri düzeyde zihinsel gelişimine katkıda bulunamamasından kaynaklanmaktadır.

Bu bağlamda STEINER (1972: 278) "Students want a course that pertains to what is happening today; they want their course to have some meaning in their everyday life" diyerek bir anlamda Türk öğrencilerin özel öğretim kurumlarına yönelmelerinin nedenini gösteriyor.

İleri düzeyde dil bilen öğrencilere verilen metinler genelde edebi metinler olunca öğrencilerin bu yönde bir dilsel gelişim göstermeleri de metin yoluyla dil öğretimi çabalarından bir sonuç olarak beklenebilir.

Günümüzde artık hangi amaçlarla dil öğrenildiği konusunda REINERT (1971: 156) da aşağıdaki saptamaları yapıyor:

- Anadili dışında bir başka dilde görüş belirtebilme.
- Kendi değer yargılarının dışındaki değerlerin varlığını görebilme ve gösterebilme.
- Başka sosyal yapıların ve oluşumların varlığını keşfedip, kendi sosyal durumunun bilincine varma.
- İletişim becerisi geliştirme.
- Dilsel ifadelerin bilincine varma.

Bu saptamalara ulaşabilmek için mümkün olduğunca çok çeşitlilik gösteren metinlerden yararlanmak gerekir. Bu metinlerin seçiminde, çağdaş dilin güncelliğinin ve arılığının temel ölçüt olarak alınması beklenebilir.

2. Metin Kavramı ve Kullanımı

Metin kavramından, insana özgü bir dilde ortaya koyulan dilsel iletişim biçiminin yazılı veya bir başka türde ortaya konulmuş şekli

anlaşılabilir. Bu görüşe bağlı olarak, ortaya çıkarılabilecek her tür dilsel birikim, dil öğretimi bağlamında, başlangıç düzeyinden en ileri düzeye kadar olan her aşamadaki öğrenciye uygulanabilir (WÄBER 1971: 64). Bu metinlerin kullanımında seçilen konuların çeşitlilik göstermesi, öğrencilerin derse katılımlarının yoğunlaştırılmasına da katkı sağlayabilir. Ancak, metin seçiminde öğrencilerin temel dilbilgisi kurallarını ne ölçüde bildiği ve söz dağarcığının ne denli gelişmiş olduğu kadar önemlidir.

2.1. Metin Kullanımının Yararları

Yabancı dil dersinde öğrenciye sunulan metin okuma etkinliğinden beklenen yararlar şunlar olabilir:

Dilbilgisi konularının yoğun kural aktarımı şeklinde ele alındığı bir ders, pek çok öğrenciye sıkıcı gelebilir. Bu durumda, öğrencilerin derse katılımları azalır. Öğrencinin derse katılımının azalması da özellikle dil öğretiminde arzu edilmeyen bir durumdur. Buna rağmen derse takip etmek ve katılımı artırmaya çalışan öğrencilerde de sağlık sorunlarının ortaya çıkması olasıdır. Tekdüze geçen bir derste bir de yoğun kural aktarımına gitmek, öğrencinin kısa süre sonra dikkatinin dağılmasına, zamanla sınıf başarı oranının düşmesine neden olur. Oysa güncel bir konuyu içeren bir metin, öğrencinin dil düzeyine de uygun olması koşuluyla sınıf atmosferine bir canlılık getirebilir. Derste doğrudan anlatılmayan dilbilgisi konuları da metin yoluyla öğrenciye aktarılır; metinden bazı dilbilgisi kuralları çıkarılır ve gerekiyorsa öğrencilerin dikkatleri bu konuda yoğunlaştırılır. Buna rağmen konuyu tam olarak kavrayamamış, kesin kural aktarımı isteyen öğrenciye de -daha önceden kendilerine verilen- dilbilgisi kitabına yönelmesi önerilebilir.

Bu bağlamda, dilbilgisi dersinde **etkileşime dayalı dil öğretimi** uygulaması gündeme gelmektedir. WÄBER (1971: 64) konuya ilişkin olarak: **"metinlerin yabancı dil dersinde kullanılması ile bireyde önce metnin içerdiği konular hakkında fikir oluşması sağlanır ve buradan hareketle benzer konularda günlük konuşmaya gönderimlerde bulunulabilir"** demektedir.

Metin inceleme etkinliği sırasında yeri geldikçe metine bağlı olarak dilbilgisi kurallarının açıklanması, dilbilgisi dersindeki yoğun kural aktarımından kaynaklanan sıkıcı havanın oluşmasının önüne geçer. Ayrıca, bilinen ve bilinmeyen kuralları metin üzerinde görmek,

öğrenciye öğrendiği yabancı dilde ve çoğu kez anadilinde de henüz bilmediği konuları öğrenme ve dilde bilinçlenme, okumadan haz duyma olanağını sağlar. Öğrenci okuduğu metin yardımıyla daha önceden öğrendiklerini pekiştirmenin yanı sıra gerek dil ve gerekse dünya görüşünün geliştirilmesi olanağına kavuşur.

Öğrencinin, soyut kuralları güncel konuşma bağlamından uzak bir şekilde “dilbilgisi kuralları” şeklinde bellemesi yerine, konuşma ortamında konuşulan sözün etkisini de tartarak öğrenmesi yerinde olacaktır. İncelenen metin, sınıf ortamında öğretmen veya bir öğrenci tarafından yüksek sesle okunursa, de öğrenciler de dersi takip etmek için çaba sarfedeceklerdir. Çünkü öğrenci kendisine, öğretmenin veya diğer arkadaşlarının sınıfta bir arkadaşı tarafından okunan metinle ilgili bir soru yöneltebileceğini de hesaba katacaktır.

Öğrencinin derse aktif olarak katılmaması işlenen konunun içeriği ile yakın ilintili olmakla birlikte; konu öğrencinin ilgisini çekmiyorsa, öğrenci dilbilgisi dersine de yoğun kural aktarımı nedeniyle monotonlaşmasından ötürü katılmayacak ve dilsel etkileşimde yetersiz kalacağından metin yoluyla dili öğretme çabası daha olumlu görülmektedir.

Metin yoluyla dil öğretme çabaları için öğrencinin okumaya ve okuduğunu anlayıp konu üzerinde arkadaşları ve öğretmeni ile tartışmaya istekli olması gereklidir. Öğretmen de konu ile ilgili sorular yönelterek konuşma ortamı oluşturabilir.

2.2. Metin Seçiminde Bireysel Özelliklerin Göz Önünde Bulundurulması

Öğrencilerin farklı bireysel özelliklerini, ilgilerini ve ereklerini dikkate almadan hazırlanan geleneksel ders kitapları ile yapılan derslerde, güncel metinlerin kullanılması ve öğrencilerin bireysel özelliklerinin dikkate alınması pek olası değildir. Bunun aksi yönde düzenlenen derste ise öğrencide biraz ileri düzeyde dil bilgisi aranarak, her bir bireyin ilgi alanına yönelik iyi bir ders saati düzenlenebilir.

Yabancı dil öğretiminde REINERT'in (1971: 156) “an attitude of teaching students as individual persons” ifadesinde yer alan görüşüne göre, öğrencinin içinde bulunduğu eğitim sürecinde fiziksel olarak farklılıklar göstermesinden başka, hem yapısal hem de davranışsal açıdan farklı özellikler ortaya koyabileceği görüşüne de uyulmuş olunacaktır (BUNGARTEN 1987: 282).

Öğrencilerin bireysel özelliklerinin göz önünde tutulmasıyla oluşturulmuş bir dil dersi programı, bireylerin rahat bir atmosferde kişiliklerinin gelişmesi ve kendilerine olan güvenlerinin artmasının yanı sıra öğrencilerin öğretmen tarafından yönlendirildiği bilinçli bir öğrenme ortamını da doğuracaktır (STEINER 1971: 365). Bu yolla yabancı dil öğretiminde öğrenci yaratıcı birer benlik kazanabilecek, önceden hesaba katılmayan pek çok yeni ve değişik görüşle ortaya çıkabilecektir.

2.3. Metinle Yapılan Dil Dersinin Koşulları

Metinlerin dil dersinde kullanımlarının bir anlam taşıyabilmesi için buraya kadar açıklanan kuramsal yaklaşımın kabul edilmesi gerekir. Önceden belirlenen hedeflere ulaşmak için de öğrencinin gereksinmelerinin dikkate alınması gerekir. Bireysel gereksinimler dil öğretiminde yöntem olarak değil; amaç olarak seçilmeli ve bu gereksinimler önceden belirlenen amaçlarla koordine edilmelidir. Bu bağlamda öğrenciden her konuda aynı tepkiyi göstermesini de beklememek gerekir.

Öte yandan, ders işleme pratiği açısından, öğrencilerin temel dilbilgisini ve sözcük bilgisini öğrenmiş olmaları beklenebilir.

JARVIS (1971: 375)'in yönelttiği bir soru burada yinelenebilir. Bu soru, öğrencilerdeki hangi bireysel farklılıklara ne ölçüde yer verebileceği konusuyla ilgilidir. Hiç şüphesiz, bireysel beceriler ve gereksinimler önceden tespit edilip, bir ölçüt içerisinde değerlendirilirse yararlı olabilecek; aksi halde ders programında hedeflenen noktaya ulaşmakta güçlük çekilecektir.

2.4. Metin Çalışmasının Amaçları

Öğrenci, belli bireysel farklılıklar ve alan bilgilerinin ötesinde okuduğu metine şekil ve içerik yönünden konstantre olmalı; okuduğu metin onda bazı düşünce biçimlerini çağrıştırabilmelidir. Öğrenci kendisine farklı alanlardan seçilip sunulmuş metinlerden kendi ilgi alanına uyan birisini seçebilmelidir. Böylelikle, seçilen metinlerin işlendiği öğrenim sürecinde bireyde doğal bir öğrenme isteği oluşabilir. Farklı metinlerin öğrenciye verilmesi ile öğrencide öğrendiği dilin farklı kullanım biçimlerinin ve belli alanlara özgü söz dağarcığının gelişmesi de beklenebilir. Ayrıca, bu tür çalışmalarla öğrencinin hangi alanlarda zayıf, hangi alanlarda yeterli sözcük bilgisine sahip olduğu belirlenebilir. Öğrenci de böylelikle kendi eksiğini gider-

me çabasına yönelebilir. Bu da öğrencinin serbest seçim yapmasını, hangi metinle daha yoğun ilgilenmesi gerektiğine karar vermesini kolaylaştırır. Öğrenci, zamanla verdiği kararın sonucunu görür, karar vermeden önceki durumunu tekrar anımsar ve benzer durumda kalırsa ne yönde bir karar alacağını tespit eder. Kendi sorumluluk duygusunun gelişmesine okul yaşantısı yoluyla katkıda bulunabilir.

Rahat bir ortamda, isteğe bağlı bir konunun seçildiği ileri dil beceri düzeyindeki bir dil dersi amacından sapmış, basite indirgenmiş olarak algılanmamalı, aksine bireyin kişilik gelişimine katkıda bulunan, öğrendiği dilde kendisini ifade etme olanağı sağlayan ve kültürel gelişimin gerçekleştiği bir öğrenme süreci olarak düşünülmelidir. Bu doğrultudaki çalışmalar, öğretmenin derse getirdiği farklı metinler yoluyla öğrenciye okuma isteği aşılması ve öğrencinin boş zamanlarında kendiliğinden okuma eylemine yönelmesi ile başarıya ulaşmış sayılabilir.

2.5. Metin Seçimi İlkeleri

Metinler, öğrencilerin dil becerileri düzeylerine uygun olarak seçilmeli ve metin seçiminde, öğrencilerin ilgi alanlarının mümkün olduğunca farklı özellikler sergilediği görüşünden ayrılmamalıdır. Böylelikle söz gelimi, çok farklı sosyal çevrelerden gelen ve öğrenimlerini aynı alanda yapacak öğrencilerin ilgilerini bir anda tutabilmek kısmen de olsa mümkün olabilecektir.

Çok yönlü beceri ve gereksinimlere yönelik metin seçimi ile sanat, edebiyat, güncel politika, ekonomi, spor, iş dünyası, hobi çalışmaları, teoloji ve bilimsel alanlardan seçilmiş metinler düşünülmektedir. Bu metinlere, anadiline göre farklı dil kullanımı ve biçim özellikleri katarak kendi arasında çeşitlilik katılabilir. Öğretmen, metin seçiminde bu sayılan özellikleri de uygulamaya çalışır.

Seçilen metinlerin dili açık ve anlaşılır olmalı, metnin içeriğini yansıtan başlık taşımalı, öğrencinin konuyu çabuk kavrayabilmesine yardımcı olmalı, dilbilgisi yönünden de kolay anlaşılabilir özelliklere sahip olmalıdır. Bu öneriler en azından dil öğrenmeye yeni başlayan öğrencilerle yapılacak ders için kesin ve bağlayıcı olmalıdır.

3. Sınıf Ortamında Teknik Uygulama

Öğretmen seçtiği metni öğrenciye vermeden önce dersin amacını çok iyi tespit etmelidir. Metin üzerinde tartışarak yaratıcı bir

davranış biçimi geliştirmek, özgün metin ile -varsa- metin arasında karşılaştırma yapmak, metindeki bazı sözcüklerin telaffuzunun yapılması veya metnin dilsel analizini yapmak vs. önceden belirlenecek amaçlardan bir kısmını oluşturabilir.

Öğretmen tarafından belirlenen subjektif amaçların neye yönelik olduğu öğrenciye önceden açıklanırsa, grup içi dinamizm sağlanmış olur ve grup içindeki olası izalasyonların önüne geçilebilir (BUNGARTEN 1973b: 74). Bu tür bir açıklamanın yapılması öğrenci ve öğrenme psikolojisi açısından da gerekli olabilir ve öğrencinin öğrenme enerjisinin istendik yöne kanalize edilmesi kolaylığını sağlar (STEINER 1971: 366).

Öğretmen metni öğrenciye tanıtırken başlıktan başlamalı ve söz gelimi başlığı tahtaya yazarak metin hakkında kısa açıklamalarda bulunmalıdır. Böylece öğrencinin zihninde metin ile ilgili belirecek çağrışımlara katkı sağlanmış olur (WÄBER 1971: 65).

Öğretmen, öğretim yılı başında, işlenmesi muhtemel metinlerden oluşan bir listeyi öğrencilere verebilir ve bu listeden bir kaç metin seçmelerini isteyebilir. Burada öğrencilerin yaptığı seçime saygı gösterilmeli, dersle ilgili olarak belirlenen hedeflere öğrencilerin yaptığı bu seçimle ulaşılmaya çalışılmalıdır. Derste yapılacak metin çalışması bireysel olabileceği gibi, grup çalışması şeklinde de olabilir. Grup çalışması için oluşturulacak ekipler, iki kişiden beş kişiye kadar çıkabilmeli; ancak her bir grup üyesinin en az bir metin seçebilme özgürlüğü ve olanağı olmalıdır. Böylece öğrencilerin istemedikleri metinler üzerinde çalışmalarını gibi bir zorunluluğun doğmasının önüne geçilebilecektir.

İlke olarak, küçük gruplarla çalışmak, bireysel çalışmalara tercih edilebilir. Öğrenci bu durumda, birey olarak grup içinde izole edilmiş olmaz, aksine öğrencinin ortak ilgi alanları olan gruba ait olma hissi ve gruba karşı sorumluluk bilinci doğar. Böylece birey yalnız başına kalmayıp diğer grup üyeleri ile birlikte öğrendiklerini uygulayabileceği şekilde dilsel bir etkileşime girer ve görüş alışverişinden öte öğrendiği dildeki konuşma becerisini geliştirir.

Sınıf ortamındaki öğrenciler üç dört gruba ayrılırlar. Her grup kendi başına bağımsız bir metni okur. Ayrıca grup içinde alt gruplar oluşturmak da mümkündür. Bu alt grubun her biri çalışmasını bir konuda yoğunlaştırır. Grup içindeki tartışmalarla öğrenciler konuyu

daha iyi kavrayabilirler ve öğretmenin yapacağı açıklamaları da not tutarak konunun anlaşılmasında eksik kalan kısımları gidermiş olurlar.

Diyalog türü metinlerin incelenmesinde, öğrencilere roller dağıtılarak okutulur ve böylece ileri aşamalarda metnin oyunlaştırılması da mümkün olur.

Düz anlatı türündeki metinlerde ise öğrencilerin tamamına tek tek okumak için vakit yetişmeyeceğinden bir iki defa okumanın sonrasında bir öğrenci tarafından okunan metin dikte ettirilebilir. Böylelikle öğrencinin öğrendiği dildeki yazı becerisi de geliştirilebilir.

Metin anlaşıldıktan sonra, öğrenilen dilde olması koşuluyla, konu üzerinde tartışma açılır. Öğretmen bu arada yönlendirici rolünü üstlenir. Tartışma, metnin şekil ve içeriği üzerinde yoğunlaştırılır.

Grup çalışmalarında grup üyelerini mümkün olduğunca sık değiştirmeli, dersi teknik malzeme kullanarak da desteklemelidir. Teknik malzemeden kasıt, tonbandlar, diaporitler, filmler vd. sayılabilir. Öğrencilerin derse ilgileri bu yolla yoğunlaştırılabilir.

Bireyin gereksinimlerine göre hazırlanan derste öğrencilerin ilgi alanlarının da dikkate alınmasıyla yalnız öğrencilerin değil, öğretmenin de yoğun çalışması beklenmektedir. Öğretmen, her şeyden önce yaratıcı ve yenilikçi olacak, öğrencilerini sadece geçer not almaktan öte, objektif olarak dil öğreniminin gereği olan öğrenme biçimine yönlendirecektir.

4. Sonuç

Sonuç olarak, “amaca uygun-ilgi alanına yönelik” modellerin günümüzde değer kazanmasıyla birlikte yabancı dil öğretiminde de farklı yönelimlere ağırlık verilmesi ve “seçmeli yöntem” yaklaşımı kaçınılmaz olmaktadır. Bu nedenle bu çalışmada açıklanmaya çalışılan “öğrencinin gereksinimleri, becerileri ve ilgi alanlarına yönelik bir metinle çalışma”, yabancı dil öğretiminde metin okuma yoluyla dil öğretimi konusunda değişik bir model olarak düşünülebilir.

KAYNAKÇA

- BUNGARTEN, Theo: "Die allgemeinen Funktionen der Sprache und der Kompetenzbegriff als Fähigkeit der Produktion und Reduktion von normierten Erzeugungs-, Organisations- und Verwendungsprozessen". **Sprache und Sprachanalyse des Deutschen: Vier Beiträge zur Methode und Theorie**. Bern, Frankfurt/a.M.: 1973a, SS. 99-127.
- BUNGARTEN, Theo: "Ein Korpus für Untersuchungen über die geschriebene deutsche Gegenwartssprache". **Sprache und Sprachanalyse des Deutschen: Vier Beiträge zur Methode und Theorie**. Bern, Frankfurt/a.M.: 1973b, SS. 73-97.
- BUNGARTEN, Theo: "Die Rolle ausgewählter Texte im individualisierten fortgeschrittenen Fremdsprachenunterricht", **Grundfragen der Methodik des Deutschunterrichts und ihre praktischen Verfahren**. München: Hueber, 1987, SS. 282-290.
- JARVIS, Gilbert A.: "Individualizer Learning - Where Can We Risk Compromise?", **The Modern Language Journal** 55. 1971/5, SS. 375-378.
- REINERT, Harry: "Praktical Guide to Individualization". **The Modern Language Journal** 55. 1971/3, SS. 156-163.
- STEINER, Florence: "Individualized Instruction", **The Modern Language Journal** 55. 1971/5, SS. 361-374.
- STEINER, Florence: "Teaching Literature in the Secondary Schools", **The Modern Language Journal** 56. 1972/5, SS. 278-284.
- WÄBER, Gottfried: "Der Text im Mittelpunkt des modernen Fremdsprachenunterrichts", **Zielsprache Deutsch**. 1971/2, SS. 63-71.